

گرافیک شهری لباسی شهر است، مراقبش باشیم

آریتا حسین زاده عطار

جشنواره بین المللی هنرهای شهری مشهد، با سعی و کوشش مدیریت شهری و مشارکت گسترده هنرمندان در دو دهه اخیر، اکنون یکی از رویدادهای فرهنگی و هنری مهم در این شهر شناخته می شود.

این رویداد در حال رسیدن به ایستگاه نوزوی است تا برای محقق ساختن فضایی چشم نواز در محیط شهری و تغییر حال و هوای شهر برای شهروندان و زائران به ثمر بنشیند. امسال برای نخستین سال است که بخش گرافیک، جایگاه اختصاصی در این جشنواره دارد. با داوران این بخش درباره کیفیت و نحوه اجرای داوری و کم وکیف بیش از دویست اثر ارسال شده به جشنواره و وضعیت گرافیکی شهر مشهد گفت وگو کرده ایم که در ادامه می خوانید.

● جشنواره نباید سلیقه محور باشد

مهدی اشراقی، استاد دانشگاه و یکی از داوران بخش گرافیک جشنواره هنرهای شهری مشهد، ضمن اینکه معیار های اصلی انتخاب آثار برتر در جشنواره هنرهای شهری در بخش گرافیک را، هماهنگی با موضوعات سفارش، د نظر گرفتن ابعاد کار و تکنیک آن می داند، می گوید: از ویژگی های مهمی که آثار گرافیکی را برای فضای شهری مناسب تر می کند، قابل فهم بودن آن برای عموم مردم و قابلیت اجرایی صحیح آثار است. او با اشاره به اینکه وقتی سفارشی در این جشنواره داده می شود، ابعاد و اندازه ها باید هم خوانی داشته باشد، می گوید: خیلی از آثار بر مبنای اندازه هایی که در جشنواره بر آن تأکید شده بود، نبودند. برخی کارها می نوانست خیلی بهتر باشد اما نواوری در کارها وجود نداشت. با وجود اینکه تعداد آثار بیش از دویست اثر بود، نتوانستند انتظارات ما را در سطح این جشنواره برآورده کنند و از نظر محتوایی و تکنیکی بسیار ضعیف بودند.

اشراقی درباره قوت ها و ضعف های جشنواره بیان می کند: اینکه اولین بار است جشنواره گرافیک با همین نام کار می شود، نقطه قوت بود اما خیلی از گرافیست های حرفه ای ما در جشنواره شرکت نکرده بودند یا تمایلی به شرکت نداشتند یا اینکه اطلاع رسانی مناسب نبود. شاید اگر از آن ها دعوت می شد، بهتر از برگزاری جشنواره باخبر می شدند. مدرس دانشگاه مشهد در پاسخ به این سؤال که جشنواره های هنر شهری چقدر می توانند در ارتقای سطح کیفی گرافیک شهری مؤثر باشند، می گوید: این جشنواره توانسته است جوان های هنرمند را بیدار کند و آن ها را پای کار بیاورد و این یک حسن است. برگزاری این قبیل جشنواره ها اگر جداز سلايق فردی و مدبريئي باشد، اتفاق فوق العاده ای در شهر رقم می زند. اما اگر سلیقه فردی در آن دخیل باشد، برای شهر نقش مخرب خواهد داشت.

وی برای بهتر برگزار شدن این قبیل جشنواره ها پیشنهاد می کند: در این قبیل جشنواره ها، شهرداری می تواند همراه با موضوعات مناسبی مانند نوروز و رمضان، بخش آزاد نیز داشته باشد که هر طراح بتواند یک کار با موضوع آزاد نیز ارسال کند. این کار در دنیا نیز مرسوم است و این شیوه برگزاری جشنواره، خلاقانه تر است و هنرمندان بیشتری را پای کار می آورد.

داور جشنواره هنرهای شهری مشهد درباره چالش های برگزاری این قبیل جشنواره ها در شهر مشهد و راهکارهای حل آن ها توضیح می دهد: شاید باید انقلای در حوزه گرافیک شهری اتفاق بیفتد، برخی ران ها برداشته شود، برخی رفتارها و ارتباطات از میان برود، چون ما یک شهر ساخته ایم که پر از آلودگی های بصری است. درست است که شهرداری می خواهد درآمد کسب کند، ولی هر جایی که به او پول بدهند و بگویند این تابلو را برای ما در شهر

نصب کن، نباید مجوز دهد. نظارت ها روی اکران های شهری باید بیشتر شود؛ چون الان گرافیک به عنوان یک فرهنگ بصری در شهر مطرح است. سیاست گذاران باید در این عرصه پای کار بیایند تا این فرهنگ خراب نشود. سفارش دادن هایبه اشنانایان و نبود ممیزی صحیح در کارها، سبب ضعف آن ها شده است.

این مدرس گرافیک، نظر منفی در مورد تایپوگرافیک های اجرا شده در شهر دارد. او توضیح می دهد: خیلی ها فکر می کنند تایپوگرافیک یک داستان بصری با چیدن حروف کنار هم است. اما در حقیقت این هنر یک مفهوم برای انتقال معناست. همیشه به دانشجو یانم هم همین را می گویم که تایپوگرافی را اول معنا کنید و بعد از آن استفاده کنید. این کلمه مانند گرافیک شیک است، ولی بسیاری از افراد از آن سوء استفاده می کنند.

● رسالت گرافیک، آگاهی بخشیدن به مردم است

اشراقی درباره نقش تصویرسازی در گرافیک شهری بیان می کند: تصویرسازی امروز چند قدم از عکس جلوتر است؛ چون می تواند احساس را هم منتقل کند، برای همین جا دارد بیشتر بر آن تأکید کنیم. الان در کارهای تجاری هم یک کار گرافیکی، حس هنرمند را به مخاطب بهتر منتقل می کند و ارتباط بهتری با مخاطب می گیرد.

استاد دانشگاه مشهد توضیح می دهد: این همه بلبورد و فضای شهری داریم که جای تصویرسازی در آن کم است. اما خیلی وقت ها مدیران شهری خیلی روی هنر تصویرسازی حساب نمی کنند، البته این نکته را هم باید مد نظر قرار داد که هنرمندان نیز باید برای اکران کارهای عمومی، به جای در نظر گرفتن سلیقه خودشان، احساس مخاطب را مد نظر قرار دهند.

وقتی نظر اشراقی را درباره چگونگی طراحی پوستر های شهری جذاب تر و تأثیر گذارتر می پرسم، می گوید: مشکل اصلی ما در طراحی پوستر ها این است که مفاهیم اصلی مثل رنگ و نوشته و فونت در آن صحیح استفاده نمی شود. یک طراح باید بداند که چرا این رنگ را استفاده کرده است. مسئله بعدی که معضل بزرگی در کارهای هنری در شهر محسوب می شود، این است که به شدت از ادبیات فاصله داریم. شعار های ادبیاتی ما هنوز با فرهنگ ما جور نیست و نقطه وصل قوی بین گرافیک و ادبیات در این هنر وجود ندارد و باید این حلقه مفقوده درست شود. او ادامه می دهد: الان جای کار گروهی در اکران های هنری شهر ما خالی است. برای رفع این مسئله اکران های هنری، باید متولیان امر کارها را به صورت میزگردی سفارش دهند.

یعنی تیمی متشکل از متخصص شهرسازی، ادیب، روحانی و متخصصان دیگر کار را گروهی انجام دهند. او با اشاره به تحولات فناورانه و ظهور رسانه های دیجیتال درباره آینده گرافیک شهری یادآوری می کند: من مطمئنم که گرافیک سنتی به ویژه در هنرهای چاپی نمی تواند کنار گذاشته شود. باز هم محتوا را حتما باید طراح گرافیک ارائه دهد، اما فناوری روز می تواند به خدمت اکران های شهری بیاید و آن ها را بهتر و پرمحتوا تر کند. مدرس و طراح گرافیک درباره روند های در حال شکل گیری در گرافیک شهری جهان و اینکه چگونه می توانیم از این روند ها در جهت کیفیت گرافیک شهری مشهد بهره ببریم، بیان می کند: اتفاق اصلی که در دنیا در حال رقم خوردن است، رسانه های نوری و چند بعدی است که جای شان در شهر ما خیلی خالی است. اما کار ما در بیست سال پیش قفل شده ایم. با نصب چهار تلویزیون در شهر نمی توانیم ادعا کنیم که به فناوری روز نزدیکیم. اگر هم بخواهیم نزدیک شویم، فعلا امکاناتش را نداریم؛ چون متأسفانه ما جامعه منفعلی هستیم که در آن، کار گروهی انجام نمی شود و پیشرفتش هم خیلی ملموس نخواهد بود. من بارها گفته ام که ما در بحث گرافیک در مشهد به نفرین های بدی گرفتار می شویم. از بس که بد عمل کرده ایم، مسئولان ما تصورشان این است که انتخاب ها باید سلیقه ای باشد و این مسئله بسیار ما را عقب انداخته است. اشراقی یادآوری می کند: گرافیک، رسالتش فرهنگ سازی و آگاهی بخشیدن به مردم است. ما باید این رسالت را درست انجام دهیم. نتیجه فقدان این موارد، اتفاقاتی است که در حال رخ دادن است. باید مسیر جدیدی را پیش بگیریم. آرزو دارم یک روز از خواب بیدار شویم و ببینیم همه چیز درست شده است.

● سهل انگاری نکردن در مورد بلبورد های شهری، بسیار اهمیت دارد

احمد ابراهیمی پور، یکی دیگر از داوران بخش گرافیک جشنواره هنرهای شهری که مدرس زیبایی شناسی و هنر معاصر در دانشگاه نیز است، نظرش را درباره بخش گرافیک جشنواره هنرهای شهری این گونه بیان می کند: جشنواره امسال در بخش گرافیک یک ویژگی مثبت و یک ویژگی منفی داشت؛ ویژگی مثبتش این بود که برگزار کنندگان جشنواره و همین طور داوران، ظرفیت و باور داشتند که اگر کارها مورد پذیرش نیست، کاری هم به عنوان اثر برگزیده معرفی نشود. ویژگی منفی جشنواره هم این بود که کیفیت آثار ارسالی، در حد

استاندارد های نمایش شهری نبود. ابراهیمی پور با بیان این مطلب که مسامحه نکردن در مورد رسانه ای مانند بلبورد شهری که هر روز هزاران عابرو سواره از روی آن می گذرند و به آن نگاه می کنند بسیار اهمیت دارد، معتقد است: این نشان دهنده تعهدی است که برگزار کنندگان جشنواره، درباره نگاه بیننده و تأثیری که در جلوه عمومی اکران آثار هنری در شهر دارد، در خود احساس می کنند. او ادامه می دهد: یک بلبورد شهری، به راحتی میلیون ها بار دیده می شود. به همین نسبت، میزان حساسیت بصری و عمق مفهومی که در طراحی آن به کار گرفته می شود، باید فکر شده و ریزبینانه باشد و بیشتر به آن توجه شود. مدرس گرافیک دانشگاه اقبال لاهوری اظهار امیدواری می کند که با اطلاع رسانی های هدمقمندتر، ایجاد شرایط ترغیب کننده در فراخوان و حضور طراحان متخصص، سال آینده شاهد آثاری مناسب برای اکران در شهر باشیم.

● تغییر یکنواخت زمان و مکان در مشهد با جشنواره هنر شهری یکی دیگر از داوران بخش گرافیک در جشنواره هنرهای شهری مشهد، حمید فلفلانی، از استادان دانشگاه های مشهد است. او معتقد است: با وجود اینکه معیار های عمومی شامل خلاقیت، بدیع و جامع بودن و معیارهای دیگر، از ملاک های لازم برای برگزیده شدن آثار در این جشنواره است، مسئله مهم تر از این ها، درک روح زمانه است. به نظرم اگر روحی که بر جامعه یا جغرافیای منطقه حاکم است، در کارهای هنری تصویری نیاوریم، کار خوب و ماندگاری نخواهیم داشت.

این مدرس دانشگاه بیان می کند: از همه مهم تر این است که کارهای هنری گرافیکی باید شوک بصری و محتوایی داشته باشد. یعنی نگارشان به آثار هنری به گونه ای باشد که تاکنون وجود نداشته است، به این معنا که جامع باشد، تمام مفاهیم را مد نظر داشته باشد و مانع از تفکر اشتباه درباره آن اثر شود و به عبارتی چند جانبه نگری هایی که باعث اختلال تصویر و ارتباط می شود، به وجود نیاید. داور بخش گرافیک جشنواره هنرهای شهری مشهد بر این باور است که آثار ارائه شده در این جشنواره نه تنها رویکرد جدیدی نداشتند، بلکه از نظر کیفی هم سطح پایینی داشتند. او یادآوری می کند: احتمالا دلیل این مسئله، این است که این جشنواره در گام نخست خود در شهر مشهد برگزار می شود. کارها تا حد بسیاری تکراری

بودند و قالب و محتوا با هم همخوانی نداشتند. از هوش مصنوعی اگر به درستی استفاده نشود، می تواند فاجعه تصویری به وجود آورد و ما در این جشنواره گاهی شاهد این اتفاق بودیم. او درباره قوت های جشنواره توضیح می دهد: این جشنواره به هر حال شرکت کننده داشت و بعضی ها واقعا صادقانه کار کرده بودند. اما آثار در سطحی نبودند که بتوان با اطمینان آن ها را در معرض قضاوت مردم با فرهنگ و دانش شهر مشهد اکران کرد. برای شهری مانند مشهد که از اقوام مختلف تشکیل شده است، کار تصویری انجام دادن آسان نیست.

فلفلانی با بیان این مطلب که جشنواره ای با این قدمت در شهر، یکی از بهترین، جذاب ترین، مفهومی ترین و پرمشارکت ترین فرایندهی است که بین حاکمیت در بخش شهرداری و مردم ایجاد شده است، می گوید: این جشنواره توانسته است ریتم یکنواخت و کسالت بار زمان و مکان را در مشهد دچار تغییر کند و به سوی شادی و فرح بخشی ببرد. تغییری که در فصل بهار شروع می شود، با اهنگ شاد طبیعت و هم نوازی هنرمندان و همشهریان است. او پیشنهاد می کند: باید در برگزاری جشنواره ای تا این اندازه ارزشمند، انگیزه شرکت کنندگان را تقویت کنیم؛ فرقی نمی کند پیر باشند یا جوان. در حال حاضر انگیزه مهم، انگیزه های اقتصادی است. در همه جای دنیا این مرسوم است. جایزه های بزرگ، بسیاری می توانند کمک کننده باشد. او با تأکید بر اینکه تعهد، مسئولیت، ایمان و... به تنهایی در حمایت از هنر به کار نمی آید، ادامه می دهد: کارها باید پشتوانه اقتصادی داشته باشد. ارتباط تصویری، در ذات خود سفارش را دارد و این عمل باید درآمدزایی داشته باشد. با بحث درباره تکنولوژی، سنت، مدرنیته و... به جایی نمی رسیم. بیان می تواند در دنیای مدرن هنرمندان، با استفاده از زبان چند رسانه ای یا همان مولتی مدیا برای ارتباط بیشتر و جامع تر استفاده شود. وقتی مجموعه ای از احساسات در یک زمان درگیر یک موضوع می شود، درک بیشتری به وجود خواهد آمد. این متخصص در حوزه گرافیک یادآوری می کند: گرافیک شهری، همان هویت شهری است. این دو اصلا تفکیک پذیر نیستند. گرافیک شهری لباس تصویری یک شهر، سازمان و نظام است. پایه هرجای دنیا که بگذاریم، این اتفاق بصری اولین چیزی است که نگاهمان به آن گره می خورد و هویت مکان را برایمان می سازد. در نهایت همان قدر، که باید مواظب لباس پوشیدنمان باشیم، باید مواظب اتفاق های تصویری شهر هم باشیم.

در نشست صمیمانه سومین سالگرد درگذشت زنده یاد سید محسن مصطفی زاده مطر ح شد:

او یک جریان فکری بود

به اصطلاح سیمش وصل بود و ارادتی عجیب نیز به حضرت رضا^(ع) داشت.

● با ریاکاری مخالف بود

همچنین هادی منوری، شاعر پیشکسوت خراسانی، درباره شخصیت این هنرمند فقید گفت: ما مرحوم مصطفی زاده و به خصوص ابعاد روحانی و عرفانی شخصیت او را به درستی نشناخته ایم. اما از جمله شاخصه های او، این بود که به شدت با ریاکاری مخالف بود؛ آفتی که گریبان گیر جامعه امروز ما شده است.

● اهل علم و عمل و ایمان بود

محمد ملتجی، پیشکسوت تشا تر، نیز ضمن بیان برخی ابعاد شخصیتی مرحوم مصطفی زاده گفت: او انسان بافضیلتی بود و اهل علم و عمل بود. وی افزود: مصطفی زاده حتی بر علوم غریبه نیز تسلط و اشراف داشت و دوستانش از او نمونه هایی در این زمینه سراغ داشتند. با وجود همه این اوصاف، انسانی بسیار شوخ طبع بود و به گونه های مختلف، تلاش می کرد فضای صمیمانه ای میان دوستانش فراهم کند.

● آزادمرد و آزادمتش بود

امیر نخواستلی، هنرمند پیشکسوت، نیز در این مراسم گفت: زنده یاد مصطفی زاده، سید، آزادمرد و آزادمتش بود و حتی با افرادی که با اندیشه او در تضاد بودند، جانب ادب را بسیار رعایت می کرد. وی افزود: سعه صدری که داشت، سبب می شد افراد به او وابسته شوند و حرف دل خود را با وی در میان بگذارند.

● سیمش وصل بود

جواد آرین منش، فعال سیاسی و فرهنگی و مدیرکل اسبق فرهنگ و ارشاد اسلامی خراسان بزرگ، نیز گفت: از منظرهای مختلف می توان درباره ابعاد شخصیتی مرحوم مصطفی زاده صحبت کرد و یکی از این جنبه ها، بعد عرفانی شخصیت او بود. وی افزود: او فردی بود که

عکس: زنگنه/کدام

کشیک خدمت به امام رضا^(ع) تعریف کرده بود و حتی سرویس بهداشتی حرم مطهر را نیز نظافت می کرد. شمقدری در بخش دیگری از سخنان خود تأکید کرد: برگزاری این جلسات برای جریان سازی فکری او و نیاز به استمرار این حضور داریم.

● جریان فکری مصطفی زاده در جامعه توسعه پیدا کند

امرا... شمقدری، معاون امنیتی و انتظامی خراسان رضوی و از دوستان مرحوم مصطفی زاده، نیز گفت: او شخصیتی جامع اضداد داشت و دوستانش شامل طیف های مختلف سیاسی و فرهنگی و اجتماعی بودند. شخصیتی غیر کلیشه ای داشت و فردی بی ریا بود. وی افزود: در ساعت هایی از شبانه روز، برای خودش

● در هنر «جامع الاطراف» بود

در ابتدای این جلسه، مجید عسکری، رئیس حوزه هنری انقلاب اسلامی خراسان رضوی، گفت: مرحوم مصطفی زاده ضمن شناخت خوبی که از فضای هنری و مبنای هنری داشت، تسلط خوبی به قرآن و نهج البلاغه و تاریخ زندگانی ائمه معصوم^(ع) داشت و از دامنظر^(ع) ارتباط هنر و مبنای دینی، و «جامع الاطراف بودن در هنر» متفاوت با دیگران بود. وی افزود: رسالت حوزه هنری انقلاب اسلامی این است که یاد و خاطره افراد بزرگی مانند مرحوم مصطفی زاده و مرحوم تشکری را که خدمات مهمی به جامعه فرهنگی و هنری کردند، زنده نگه دارد. عسکری با اشاره به ضرورت حضور حاضران در جلسه به عنوان افراد شاخص و تأثیرگذار در عرصه های مختلف

رضا میرزاده

سه سال پیش و در ۱۱ ماه سال ۱۴۰۰، خبر درگذشت زنده یاد سید محسن مصطفی زاده در جامعه فرهنگی و هنری خراسان رضوی و کشور منتشر شد؛ معلم،

شاعر، عارف، نویسنده، فیلسوف، پژوهشگر، منتقد، نمایشنامه نویس و هنرمند پیشکسوت خراسان و کشور که مهر ۱۳۲۷ در مشهد متولد شد و پس از اتمام تحصیلات و استخدام در آموزش و پرورش با تربیت شاگردان فراوانی در کسوت معلمی بازنشسته شد.

او از مهم ترین پژوهشگران و نویسنده های عرصه تئاتر کشور بود که صد ها مقاله و تصحیح و بیش از پنجاه مجلس تعزیه را نیز در کارنامه هنری خود داشت. کتاب های «الباقی حسن»، «حدیث ولایت مالک»، «آیینه حق نما»، «منتخب مناقب امیرالمؤمنین در شعر فارسی»، «یاعلی»، «سیری در ۱۲۱ حدیث نبوی با مطلع یاعلی^(ع)»، «یک یا علی دیگر»، «لیک یاعلی» و نمایشنامه های «مکات» و «ابدال» و مجموعه اشعار او، از آثار اوست. مصطفی زاده سه سال پیش بر اثر عارضه قلبی، دعوت حق را لبیک گفت و پیکر وی پس از تشییع در حرم مطهر رضوی، در قطعه میرزا جواد آقای تهرانی آرامستان بهشت رضا^(ع) به خاک سپرده شد. شامگاه سه شنبه ۱۳ دی ماه و در سومین سالگرد درگذشت زنده یاد مصطفی زاده، نشست صمیمانه با حضور جمعی از پیشکسوتان حوزه های فرهنگی و هنری استان خراسان رضوی برگزار شد و حاضران در این نشست، ضمن بیان خاطراتی از وی، نکاتی درباره ابعاد مختلف شخصیتی او بیان کردند.